

Výšinná lokalita Spišský Štvrtok

Filip Vojtěch

Štúdiá autorov Dominiky Oravkinovej a Jozefa Vladára nadväzuje na predošlý výskum Jozefa Vladára v rokoch 1968 – 75. Táto štúdiá je jedinečná zaoberaním sa problematikou sociálnej štruktúry v dobe bronzovej v oblasti strednej Európy, ktorá je podľa autorov ešte stále celkom nejasná a má potenciál dať nám detailnejší prehľad o živote človeka v dobe bronzovej. Štúdiá chce najmä lepšie osvetliť lokality, na ktorých nebolo nájdené pohrebisko. Cieľom autorov štúdie je pokúsiť sa zostaviť komplexný model sociálnej štruktúry na lokalite Spišský Štvrtok. Tento model by následne chceli porovnávať a aplikovať ho na ďalšie lokality v oblasti Karpatského regiónu.

Anglický archeológ Anthony Harding, vypracoval štúdiu, v ktorej sa zaoberal podobným problémom. Harding pracoval s mienkou, že na lokalitách je veľmi zložitá nájsť budovy/objekty, ktoré by naznačovali formu organizácie (napr. administratívne budovy, sakrálne stavby). Prišiel k záveru, že takéto objekty nie je možné priamo rozoznať a teda osídlenia (v oblasti severne od Álp) v období od neolitu až po dobu bronzovú, nepreukazujú známky úmyselnej plánovanej a regulovanej organizácie (Harding 2018).

Spišský Štvrtok je archeologická lokalita zo staršej až strednej doby bronzovej. Na základe nálezov hmotnej kultúry bola zaradená do obdobia otomansko – füzesabonskej kultúry. Na lokalite prebehli tri fázy osídlenia, ale bola rýchlo opustená. Za následok to môže mať požiar. Ďalšia z možností je ukončenie fungovania obchodnej cesty. Pravdepodobne prebehlo aj neskoršie vykrádanie lokality, z dôvodu nálezov sporadickej intrúzie z obdobia stredoveku a modernej doby (Oravkinová 2018, fig. 43). Pohrebný areál k lokalite ešte nebol nájdený. V okolí vnútornej časti opevnenia bolo nájdených 9 kostier, tie mali ale pravdepodobne rituálny význam (Jakab 1978).

Pri výskumoch výšinnej lokality bolo doposiaľ nájdených 2256 artefaktov v celkovo 46 dokumentovaných objektoch. Na základe týchto nálezov bol areál rozdelený na oblasti aktívnej výroby (potencionálne remeslá, produkcia jedla). Aktivity, ktoré sú typické pre mužov (hutníctvo, výroba kamennej, kostenej a parohovej industrie), ale aj pre tie typické pre ženy. Po tomto zhodnotení je hradisko Spišský Štvrtok považované za miesto komunity so špecializovanou remeselníckou produkciou a ďalšími aktivitami.

Na základe nálezov artefaktov rôznej vzácnosti, rozdielných komponent v konštrukciách domov autori vypracovali predbežný model sociálnej štruktúry. Areál bol rozdelený na 3 veľké zóny, pri čom každá z nich mala mať iný význam a zameranie. Tieto zóny dostali označenie A, B a C.

V zóne A sa mala podľa autorov nachádzať elita. Nachádza sa na severozápade lokality a autori pre ňu používajú názov „akropola“. Boli tu nájdené najvzácnejšie artefakty. Medzi ne patrili napríklad artefakty zo zlata a bronzu. Väčšina týchto kovových artefaktov bola nájdená v hromadných nálezoch. Jednalo sa najmä o kruhové záušnice (tzv. lockenring) a prívesky. Rovnako pri domoch bola použitá popri drevenej aj kamenná konštrukcia. Táto konštrukcia mohla byť aj zdobená.

Zóna B, označená aj ako „remeselná zóna“, sa nachádza pri vstupe do výšinného osídlenia na východe. V objektoch sa tu okrem bronzových artefaktov, našli aj rôzne nástroje a pomôcky na výrobu. Výroba mala byť špecializovaná na štípanú industriu, hutníctvo a textil.

V zóne C sa mala fungovať vrstva najchudobnejšieho obyvateľstva. Z nálezov artefaktov stoja za zmienku časti kostrovej industrie a jednoduchá keramika. Domy mala tvoriť drevená konštrukcia.

Z vyššie uvedených dokladov sa môžeme baviť o sociálnych skupinách na tejto lokalite. Autori si sú ale vedomí, že model nie je finálny a je treba ho ďalej verifikovať a skúmať. Štúdiu s rovnakým prístupom avšak nie je veľa a preto je problematické bez ďalšieho porovnávanie aj s inými lokalitami doby bronzovej zlepšiť tento hypotetický model sociálnej štruktúry v období doby bronzovej.

Literatura

- *Oravkinová, D. a Vladár, J. 2021: Some Are More Equal Than Others: Intrasettlement Social Organization in Spišský Štvrtok (EBA/MBA, Slovakia). Cambridge Archaeological Journal 31(2), 183-210 Dostupné z: doi:10.1017/S0959774320000311.*
- *Jakab, J. 1978. International interference on the skeletons of the Otomani people found at the cultic objekt in Spišský Štvrtok. Anthropologie 16, 139–41.*
- *Vladár, J. 1975. Spišský Štvrtok. Opevnená osada otomanskej kultúry. III. Medzinárodný kongres slovanskej archeológie – Bratislava, 7.–14. september 1975 [Spišský Štvrtok. Fortified settlement of the Otomani culture. III. International congress of Slavic Archaeology – Bratislava, 7–14 September 1975]. Nitra: Nitrianske tlačiarne.*
- *Harding, A.F. 2018. The question of ‘proto-urban’ sites in Later Prehistoric Europe. Origini 41(2), 307–28.*